

DR HAB. ANNA JAKUBOWICZ-BRYX, PROF. UCZELNI
Casimir the Great University in Bydgoszcz (Poland)

Research interests: preschool and early school pedagogy, activating the creative attitude of pedagogy students in order to equip future teachers with a wide range of competences to fulfill the creative role of an elementary education teacher.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6810-1631>

E-mail: annabryx@ukw.edu.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

EDUCATION TOWARDS VALUES OF EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE OPINION OF PARENTS

Wychowanie ku wartościom dzieci w wieku wczesnoszkolnym w opinii rodziców

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.36.25>

Wprowadzenie

Pojęcie wartości nabiera dla człowieka znaczenie w momencie dokonywania wyborów i ich realizacji. W szczególności, kiedy zadajemy sobie pytanie o cel i sens swoich działań. Termin wartości „pochodzi od słowa łacińskiego: valor, valere i oznacza: być silnym, zdrowym, potężnym, wartym, mającym znaczenie dla siebie i dla kogoś”¹. Rozważania w tym temacie podejmowane są wśród psychologów, ekonomistów, socjologów, filozofów, etnografów oraz pedagogów. W pedagogice istotne jest ujęcie także z perspektywy psychologicznej, filozoficznej, socjologicznej oraz kulturowej.

Tematyka wartości w ujęciu filozoficznym na przełomie XIX i XX została przedstawiona w oddzielnej dziedzinie filozofii, czyli aksjologii. Mimo oczywistości istnienia wartości, wśród filozofów nie ma zgodności co do zdefiniowania pojęcia „wartości”. Wiąże się to z doborem teorii wartości oraz refleksją odnośnie dyscypliny dla której świat wartości, również stanowi przedmiot rozważań. Według K. Chałas najogólniej wartości są tym co jest cenne, coś czego warto pragnąć i co stanowi przedmiot szczególnej troski oraz cel ludzkich dążeń, a także standardem ludzkich zachowań².

W edukacji aksjologicznej funkcjonują dwa nurty teoretyczne – obiektywizm i subiektywizm. W subiektywnym podejściu przypisuje obiektom, których wartość cenimy, które są dla nas atrakcyjne i które są przedmiotami naszych pragnienia. Druga natomiast wnika z przekonania o obiektywnym charakterze wartości, które środowisko społeczne próbuje narzucić, żeby kontrolować zachowania swoich członków³. Obiektywny charakter zakłada, że wartości są niezależne i zewnętrzne. Człowiek swoim postępowaniem zabiega o ich urzeczywistnienie, jednak nie zmienia ich. Przykładem takich wartości są: prawda, dobro i piękno.

W psychologicznym ujęciu pojęcie wartości jest zorientowane na rozwój osobowości jednostki. Głównym zainteresowaniem psychologów w aspekcie wartości są przekonania człowieka, jego potrzeby oraz zachowania, a także kryteria oceny zjawisk i rzeczy. J. Ciecuch zwraca uwagę na aspekt poznawczy i motywacyjny wartości, które „są reprezentacjami poznawczymi motywacyjnych celów” oraz, że „wartości są motywacyjnymi celami, dla

---

¹ K. Denek, *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Wyd. „EDYTOR”, Poznań- Toruń 1994, s. 16.

² K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom*, Wyd. Jedność, Lublin-Kielce 2007, s. 18.

³ S. Ossowski, *Z zagadnień psychologii społecznej*, Wyd. PWN, Warszawa 2021, s. 71-83.

których wykształciły się reprezentacje poznawcze”⁴.

W naukach socjologicznych wartości posiadają wymiar społeczny. W literaturze przedmiotu podkreśla się znaczenie sytuacji oraz zdarzeń, które mają wpływ postawę jednostki oraz na grupy społeczne, z którą dana jednostka jest związana. G. Kloska definiuje wartości jako „przedmiot lub cecha przedmiotów, do której ustosunkowują się ludzie, które oddziałują na ludzi wpływając na ich zachowania lub mówiąc krótko: wartości to przedmiot ludzkich dążeń”⁵.

W kulturowym ujęciu wartości pełnią rolę spoiwa oraz wyznacznika ludzkich dążeń. Wartości są również nieodłącznym elementem tworzenia kultury. Podkreśla to L. Dyczewski dla którego „kultura to świat wartości, które ukierunkowują ludzkie pragnienia i działania oraz są podstawą oceny wszystkiego, co człowiek myśli, czego pragnie i co czyni”⁶. W tworzeniu kultury niezbędna jest komunikacja, która jest zależna od warunków dominujących w danej grupie społecznej. W aspekcie kulturowym ważna jest hierarchizacja i kategoryzacja wartości, które funkcjonują w danej grupie społecznej, czyli są to pewne „normy, które z kolei wyznaczają obowiązujące standardy zachowań w określonych sytuacjach”⁷.

Z pedagogicznego punktu widzenia „są przede wszystkim wartości o wydźwięku pozytywnym, tj. mogące stanowić podstawę powinęcia decyzji i dokonywania trafnych wyborów w sprawach moralnych”⁸. W procesie wychowania szczególną uwagę zwraca się na wartości uniwersalne. Na ich podstawie człowiek jest w stanie nadać pierwszeństwo wartościom moralnym nad wartościami materialnymi. Przystawanie wartości uniwersalnych daje możliwość postępowania zgodnie z samym sobą. Dobra materialne również mają wpływ na proces wychowawczy. Natomiast ważne w wychowaniu jest uświadomienie i docenienie ważności wartościom podstawowym.

1. Budowanie świata wartości w środowisku rodzinnym

Dom rodzinny powinien być pierwszym miejscem, w którym dziecko zdobywa wszelkie doświadczenia. To właśnie rodzina ma największy wpływ na funkcjonowanie i kształtowanie młodego człowieka. Dzięki najbliższym osobom w otoczeniu dziecka tworzą się emocjonalne więzi, zasady i wzorce zachowań, które towarzyszą wychowankowi przez całe życie. Osoby, które wychowują dostarczają dziecku wartości w sposób świadomy. W wychowaniu rodzice najczęściej kierują się własnymi doświadczeniami, aspektami kulturowymi oraz społecznymi⁹.

Budowanie świata wartości w środowisku rodzinnym odgrywa fundamentalną rolę w kształtowaniu osobowości i postaw dzieci. To w rodzinie uczymy się, czym jest miłość, szacunek, uczciwość czy odpowiedzialność. Rodzice, poprzez swoje słowa, czyny i codzienne decyzje, przekazują dzieciom wzorce zachowań oraz uczą rozróżniania dobra od zła. Wspólne spędzanie czasu, rozmowy i wzajemne wsparcie sprzyjają tworzeniu trwałych więzi oraz rozwijaniu empatii. Rodzina stanowi więc pierwsze i najważniejsze środowisko wychowawcze, w którym kształtuje się świat wartości młodego człowieka.

W kontekście edukacji aksjologicznej członkowie rodziny tworzą wspólnotę i to ona jako pierwsza wprowadza dziecko w świat wartości. Proces wychowawczy polega na tworzeniu sytuacji, w której rodzic przedstawia dziecku wartości poprzez wspólne aktywności.

---

⁴ J. Ciecuch, *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*, Liberi Libri, Warszawa 2013, s. 52.

⁵ G. Kloska, *Pojęcia, teoria i badanie wartości w naukach społecznych*, Wyd. PWN, Warszawa 1982, s. 74.

⁶ L. Dyczewski, *Miejsce i funkcje wartości w kulturze*, [w:] Dyczewski, L. (red.). *Kultura w kręgu wartości*. Wyd. KUL, Lublin 2000, s. 30.

⁷ Żuk, *Edukacja aksjologiczna zarys problematyki*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 93.

⁸ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010, s. 93.

⁹ B. Wołosik, *Pomoc rodzinie dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, [w:] M. Białas (red.), *Specjalne potrzeby niepełnoprawnych*, Wyd. Arson, Kraków 2011, s. 51-61.

Dostarczane treści, komunikacja i przekazywanie wiedzy o wartościach jest uwarunkowane modelem rodziny oraz stylem wychowania¹⁰.

W środowisku rodzinnym na harmonijny rozwój i wychowanie dziecka mają wpływ pewne czynniki. Szczególną uwagę zwraca się na wychowawczą świadomość rodziców, komunikację, relacje między członkami rodziny, normy i zasady panujące w rodzinie oraz warunki bytowe¹¹. Prawidłowy styl wychowania wpływa pozytywnie na funkcjonowanie i rozwój dziecka. Relacja w rodzinie powinny być pełne zaufania, troski i zrozumienia, a podstawą w budowaniu relacji z dzieckiem jest współdziałanie.

Przygotowanie dziecka do życia i funkcjonowania zgodnie z wartościami jest dla rodziców wyzwaniem. Fundamentalnym elementem wychowania jest dialog, który zapewnia poznawanie i zrozumienie nawzajem swoich potrzeb. To właśnie w dialogu mamy przestrzeń do tego, by dostrzec perspektywę drugiej osoby. Jest to możliwe za sprawą właściwego zadawania pytań, uważnego słuchania i rozmowie. Dokonanie tego w poprawny sposób nie jest najprostszym zadaniem. Wymaga on wiele czasu, cierpliwości i chęci do jego kontynuacji¹². Na dobry dialog w rodzinie mają również wpływ więzi, bliskość oraz miłość. Ważne, żeby w tej relacji była przestrzeń do przyjacielskiej atmosfery pełnej zaufania. Dzięki takim działaniom można stworzyć prawdziwy dialog przez co unikać kłótni i dyskusji¹³. Rozmowy między rodzicami i dziećmi są świadectwem domu. Można w ten sposób sprawdzić, czy domownicy w ogóle ze sobą rozmawiają, jak wyglądają ich relacje, jakie wartości są dla nich ważne, czy szanują swoje zdanie i czy wspólne spędzanie czasu sprawia im przyjemność¹⁴. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że dialog jest jednym z najważniejszych aspektów w wychowaniu. Jest to ułatwienie w procesie przekazywania wartości, a skutkiem tego działania jest prawidłowy rozwój dziecka.

Istotnym zadaniem rodziców w wychowaniu jest zaspokojenie potrzeb dziecka w sferze psychicznej, umysłowej, duchowej i fizycznej. Przygotowanie dziecka do wartościowego życia wymaga od rodziców dużego zaangażowania i stawiania dziecka na pierwszym miejscu. Na powinność rodziców zwróciły uwagę I. Koźmińska i E. Olszewska¹⁵. Wyróżniły opiekę na dzieckiem, czyli zapewnienie dziecku potrzeb takich jak bezpieczeństwo, potrzeby materialne, edukacyjne oraz społeczne. Bardzo istotnym elementem jest zasilenie emocjonalne, który polega na dawaniu dziecku bezwarunkowej miłości. Miłość rodzicielska jest dla rozwoju dziecka wartością „bez której istota ludzka nie potrafi stać się prawdziwym człowiekiem”¹⁶. Zasilanie emocjonalne rodzice okazują poprzez gesty, zachowania czy działania. Jednym tych gestów jest pełne miłości kontakt wzrokowy. Poprzez spojrzenie możemy okazać wiele emocji pozytywnych jak i negatywnych. Bardzo często kontakt wzrokowy wyraża więcej niż słowna pochwała lub nagroda. Okazywanie miłości w ten sposób przez rodziców jest oznaką dumy, akceptacji i radości. Przyczynia się to do budowania poczucia własnej wartości i samoakceptacji dziecka. Równie ważne jest okazywanie miłości poprzez kontakt fizyczny. Gesty takie jak przytulenie, pocałunki czy głaskanie jest bardzo ważna do rozwoju dziecka. Bliskość rodzica z dzieckiem powinno korzystnie wpływać na poczucie bezpieczeństwa i

---

¹⁰ G. Żuk, *Edukacja aksjologiczna zarys problematyki*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 165.

¹¹ E. Jarosz, E. Wysocka, *Diagnoza psychopedagogiczna, podstawowe problemy i rozwiązania*, Wyd. Akademickie ŻAK, Warszawa 2006, s. 113.

¹² W. Buczek, *Wychowanie dialogowe ku wartościom w rodzinie jako pomoc w twórczym zaangażowaniu człowieka w nauczania Jana Pawła II*, *Rozprawy Społeczne*, 2015, 4 (9), s. 17.

¹³ K. Chałas, *Rola osób dorosłych/wychowawców w rozwijaniu inteligencji moralnej dzieci i młodzieży*, „Edukacja Zawodowa i Ustawiczna”, 2019, nr 4, s. 53–66.

¹⁴ G. Żuk, *Edukacja aksjologiczna zarys problematyki*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 182.

¹⁵ J. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Świat Książki, Warszawa 2014.

¹⁶ V. Satir, *Terapia rodziny, teoria i praktyka*, Wyd. GWP, Gdańsk 2000, s. 197.

rodzinnego ciepła. Ważne jest, by rodzice znajdowali czas na taką formę kontaktu z dzieckiem i okazywali im czułość i bliskość. Kolejnym bardzo istotnym aspektem w zasilaniu emocjonalnym jest skupienie uwagi na dziecku. Wymaga to od rodziców większego zaangażowania niż kontakt wzrokowy czy kontakt fizyczny. Polega to na skupieniu całej swojej uwagi na dziecku. Wychowanek musi czuć, że poświęcony mu czas nie jest pod przymusem. Dzięki uwadze rodzica dziecko zdobywa wiedzę i doświadczenie. Ten aspekt jest również pomocny w kontaktach z rówieśnikami i w życiu społecznym¹⁷. Dlatego bardzo ważne jest, by rodzice dbali o więzi emocjonalne z dziećmi, które opierają się na miłości i poświęcać im czas kiedy tego potrzebują.

Skuteczność wychowania ku wartościom objawia się ukształtowaniem mądrej i odpowiedzialnej postawy dziecka w przyszłości. Dlatego powinność rodziców musi kierować się określonymi działaniami. Konieczne jest bycie wzorem właściwych zachowań, ponieważ dziecko obserwując swoich najbliższych od najmłodszych lat, więc ważne jest pokazywanie wychowanekowi właściwych postępowanie. Rozwijanie inteligencji emocjonalnej jest niezbędne do nazywania i identyfikacji emocji, okazywania uczuć jak również panowania nad negatywnymi impulsami. Kolejny ważny aspekt to nauczanie dziecka myślenia. Skupia się on głównie na rozmowie i rozważaniach na temat ciekawości świata, częstym czytaniu książek. Rodzic zachęca dziecko do samodzielnego odkrywania odniesień przyczynowo- skutkowych oraz rozważaniu nad postępowaniem swoim i innych. Powinnością jest nauczanie norm i umiejętności społecznych, czyli zadbanie o kontakt z innymi ludźmi, okazywanie szacunku dorosłym i rówieśnikom oraz nauka dobrych manier. Bardzo ważny element w wychowaniu, czyli nauczanie wartości. Przekazywanie dziecku wiedzy zgodnego z systemem wartości, wprowadzanie ich w życie codzienne i wpajanie dobrych nawyków. W kształtowaniu właściwej postawy dziecka warto zwrócić uwagę na naukę dobrej organizacji i pracowitości dziecka. Planowanie i zarządzanie czasem daje dziecku poczucie odpowiedzialności za zadania, które ma do wykonania w ciągu dnia. Doniosłym zadaniem rodziców jest przewodnictwo intelektualne i duchowe, które opiera się głównie na życiowych wartościowych rozmowach i przekazywaniu wiary. Zadaniem rodziców jest również chronienie dzieci przed szkodliwymi wpływami, szczególną uwagę zwracającą na środki masowego przekazu i naukę prawidłowego i ostrożnego korzystania z mediów¹⁸.

2. Wychowanie ku wartościom dzieci w wieku wczesnoszkolnym – opinie rodziców

Przekazywanie wartości powinno opierać się na wzajemnym zaufaniu pomiędzy wychowanekiem a wychowawcą. Pierwszym środowiskiem wychowawczym jest rodzina. Są to najważniejsze osoby kształtujące funkcjonowanie i postępowanie dziecka. Rodzice mają ogromny wpływ na to jakie wartości są wpajane dzieciom. Ich postawa, zachowania dziecko obserwuje od najmłodszych lat. Dlatego bardzo ważny jest odpowiedni wzorzec postępowania, który reprezentują sobą rodzice. To właśnie na podstawie ich wyborów i przekonań kształtuje się osobowość młodych. Istotne, by odbywało się to w przestrzeni, która jest pełna miłości, zaufania i szacunku.

W związku z powyższym istotnym z punktu widzenia badacza jest poznanie hierarchii wartości w wychowaniu dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Stąd celem badań uczyniono zbadanie opinii rodziców o przebiegu wychowania ku wartościom dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Jako główne pytanie w eksploracji postawiono następującą kwestię: Jak przebiega wychowanie ku wartościom dzieci w wieku wczesnoszkolnym? Przeprowadzone badania oscylowały wokół zagadnień: najważniejsze wartości w wychowaniu, sposoby przekazywania wartości, cel wychowania ku wartościom oraz formy przekazywania wartości w rodzinie. Badania techniką ankiety przeprowadzono wśród rodziców szkół podstawowych w

---

¹⁷ J. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Świat Książki, Warszawa 2014., s. 34-38.

¹⁸ Tamże, s. 26.

kujawsko-pomorskim, którym dostarczono kwestionariusze za pośrednictwem platformy Librus. W końcowym rezultacie uzyskano odpowiedzi 124 rodziców. Wyniki prezentowane są poniżej.

Na początek zapytano jakie wartości mają największe znaczenie i jaką wagę do nich przywiązują rodzice. Wyniki prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Najważniejsze rodzaje wartości w opinii rodziców

Kategorie odpowiedzi	Bardzo ważne		Ważne		Mało ważne		Nieważne	
	L	%	L	%	L	%	L	%
Wartości hedonistyczne (radość z życia, wygoda)	10	8,1	76	61,3	26	21,0	12	9,7
Wartości witalne (siła fizyczna, zdrowie)	22	17,7	68	54,8	26	21,0	8	6,5
Wartości estetyczne (elegancja, gust, ład rzeczy)	12	9,7	56	45,2	42	33,9	14	11,3
Wartości poznawcze (inteligencja, logiczność, mądrość)	72	58,1	52	41,9	0	0,0	0	0,0
Wartości moralne (dobroć, honor, miłość bliźniego)	90	72,6	34	27,4	0	0,0	0	0,0
Wartości święte (Bóg, wiara, zbawienie, ojczyzna, patriotyzm)	42	33,9	54	43,5	20	16,1	8	6,5

Analizując zamieszczone w tabeli 1 dane zauważyć można, iż zdecydowanie jako bardzo ważne respondenci uznali wartości moralne takie jak dobroć, honor czy miłość bliźniego. Aż 72,6% rodziców uznało je za istotne w wychowaniu. Nieco mniejszy odsetek (58,1%) osób jako bardzo ważne wskazało wartości poznawcze, w skład których wchodzi inteligencja, logiczność i mądrość. W kategorii „ważne” zanotowano dość wyrównane poglądy rodziców. Pomędzy poszczególnymi wartościami nie ma znaczących różnic, jednak największy odsetek uzyskały wartości hedonistyczne – radość z życia i wygoda. Niewielka część badanych sklasyfikowała trzy kategorie jako nieważne.

W dalszej części badań konfrontowano poglądy rodziców na temat korzyści płynących z wychowania ku wartościom. Respondenci dostali możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Tabela 2. Korzyści płynące z wychowania ku wartościom w opinii rodziców

Kategoria odpowiedzi	L	%
Nadawanie życiu sensu	42	33,9
Poprawne stosunki między ludźmi	72	58,1
Podejmowanie słusznych decyzji	78	62,9
Hamowanie przed niemoralnymi zachowaniami	45	36,3
Chronienie przed złymi wpływami zewnętrznymi	23	18,5
Budowanie życia zgodnie z samym sobą	69	55,6

Jak wynika z zaprezentowanych w tabeli 2 danych większość badanych uznała, że najważniejsze korzyści płynące z wychowania ku wartościom to umiejętność podejmowania słusznych decyzji (62,9%), poprawne stosunki między ludźmi (58,1%) oraz budowanie życia zgodnie z samym sobą (55,6%). Porównywalny odsetek respondentów określił, że korzyści płynące z wychowania ku wartościom to hamowanie przed niemoralnymi zachowaniami (36,3%) i nadawanie życiu sensu (33,9%), Natomiast nie określono jako mocną stroną w

przekazywaniu wartości chronienie przed złymi wpływami zewnętrznymi, które podało jedynie 18,5% rodziców.

Interesujące było również poznanie opinii rodziców na temat tego, jakie są ich zdaniem konsekwencje, gdy zabraknie wychowania ku wartościom. Prezentuje te wyniki tabela 3.

Tabela 3. Konsekwencje płynące z braku wychowania ku wartościom w opinii rodziców

Kategoria odpowiedzi	L	%
Brak akceptacji samego siebie	89	71,8
Tracenie zaufania do świata	50	40,3
Brak motywacji do działania	45	36,3
Lęk przed porażką	42	33,9

Rodzice biorący udział w badaniach jako najważniejszą konsekwencję braku wychowania do wartości wymienili brak akceptacji samego siebie. W wychowaniu wiara w możliwości dziecka jest kluczowa. Jak wskazują wyniki rodzice są świadomi konsekwencji i wzmacniają poczucie własnej wartości u swoich dzieci. Z pewnością zdają sobie bowiem sprawę z tego, że ten problem może mieć poważne konsekwencje, takie jak problemy z podejmowaniem decyzji, trudności w relacjach interpersonalnych, a nawet symptomy depresji i lęku.

Warto więc zastanowić się nad tym w jaki sposób należy więc przekazywać wartości swoim wychowankom. Wyniki prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Sposoby przekazywania wartości w opinii rodziców

Kategoria odpowiedzi	Odpowiedzi	
	L	%
Bycie wzorem właściwych zachowań i postaw	89	71,8
Uczenie rozpoznawania i nazywania emocji	57	46,0
Rozmowy, czytanie dzieciom, pokazywanie zależności przyczynowo-skutkowych	49	39,5
Uczenie dobrych manier, dobrej komunikacji z ludźmi	64	51,6
Utrwalanie dobrych nawyków, praktyczne przekazywanie wartości	52	41,9
Uczenie pracowitości, planowania i organizacji działania	30	24,2
Przekazywanie wiary, rozmowy o życiu	42	33,9
Ochrona przed negatywnymi wpływami	15	12,1

Najistotniejsze dla badanych rodziców jest dawanie dzieciom przykładu poprzez bycie wzorem właściwych zachowań i postaw. Dzieci uczą się przez obserwację dlatego tak ważne jest, by rodzice swoim postępowaniem komunikowali dobre wzorce. Ta kategoria została wybrana przez ponad 70,0% respondentów. Jako istotne wskazali również uczenie dobrych manier i prawidłowej komunikacji z innymi (51,6%). Zdecydowanie najmniej popularną odpowiedzią wśród badanych rodziców okazała się kategoria nazwana: uczenie pracowitości, planowania i organizacji działania. Wybrało ją jedynie 33,9% osób badanych. I stanowi to niewątpliwie przyczynek do zastanowienia się nad sytuacją, w której pracowitość, umiejętność planowania o organizacji nie stanowi wartości we współczesnym świecie.

Zapytano więc także o osoby, które mają największy wpływ na kształtowanie wartości i właściwych postaw dziecka. W kwestionariuszu umieszczono sześć kategorii odpowiedzi, z których rodzice mogli wybrać tylko jedną z nich.

Tabela 5. Osoby mające wpływ na kształtowanie wartości u dziecka w opinii rodziców

Kategoria odpowiedzi	L	%
Mama	21	16,9

Tata	0	0,0
Rodzina	96	77,4
Wychowawca w szkole	5	4,0
Rówieśnicy	2	1,6

Jak wynika z zestawionych wyników to rodzina jako całość jest komórką kształtującą wartości w życiu dziecka. Zdecydowani tak odpowiedziało 77,4% respondentów. Ponieważ płeć rodzica nie była zmienną w badaniach – można domniemywać, że wynik w którym ponad 20,0% respondentów wskazało mamę jako osobę mającą wpływ na kształtowanie wartości, a taty nie wskazał nikt, może wynikać właśnie z tego, że głównie mamy wypełniały kwestionariusz. I siebie wskazały jako ważną osobę w wychowaniu do wartości. Jest to oczywiście tylko domysł badaczki, nie mający potwierdzenia w wynikach.

Kolejna kwestia w badaniach dotyczyła tego, jakie są najważniejsze formy przekazywania wartości. Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

Tabela 6. Formy przekazywania wartości w opinii nauczycieli i rodziców

Kategoria odpowiedzi	Rodzice	
	L	%
Dawanie przykładu własnym postępowaniem	112	90,3
Czytanie dziecku książek, które mają wartościowe treści	69	55,6
Kształtowanie postawy religijnej	35	28,2
Kształtowanie postawy patriotycznej	28	22,6
Kształtowanie postawy prospołecznej	37	29,8

Analiza zaprezentowanych danych wskazuje, że dla badanych rodziców istotnym wpływem wychowawczym jest dawanie przykładu własnym postępowaniem. Potwierdziło się więc tu także wskazanie wyróżnione jako najważniejsze w zestawianiu wyników w tabeli 4. Prawie każdy rodzic chce być wzorem do naśladowania dla swoich dzieci (90,3%). W ten sposób motywują dzieci do kształtowania wartościowej postawy. Dzieci od najmłodszych lat uczą się poprzez obserwację, dlatego ważne jest, aby w środowisku rodzinnym mogło czerpać pozytywne wzorce. A mogą je czerpać również z literatury, którą dostarczają im rodzice i wspólnie czytają. Szkoda, że pozostałe trzy kategorie zyskały poniżej 30,0% wyborów, mimo, że dla funkcjonowania dziecka w życiu społecznym narodu są niezwykle istotne.

W kontekście powyższego zagadnienia istotne było więc uzyskanie wiedzy na temat tego, jakie są sposoby czerpania wiedzy na temat wartości przez badanych rodziców. Respondenci otrzymali pięć kategorii odpowiedzi oraz możliwość dopisania własnych propozycji. Wyniki zamieszczone są w tabeli 7.

Tabela 7. Sposoby rozwijania wiedzy na temat wartości w opinii rodziców

Kategoria odpowiedzi	L	%
Z własnych doświadczeń życiowych	99	79,8
Z Internetu	52	41,9
Z literatury naukowej	40	32,3
Z telewizji	8	6,5
Z poradników dla rodziców	32	25,8
Inne	1	0,8

Przeprowadzone badania wskazują że, zdecydowana większość respondentów (78,8%) badanych czerpie wiedzę na temat wartości z własnych doświadczeń życiowych. Dla prawie

42,0% źródłem wartościowej wiedzy jest Internet, a nieco mniej (32,3%) korzysta z literatury naukowej i poradników rodzicielskich (25,8%). Dość zastanawiającym wynikiem jest odpowiedź uzyskana tylko od ośmiu respondentów, którzy zdecydowali się odpowiedzieć, że czerpią wiedzę o wartościach z telewizji. Z możliwości wpisania własnej odpowiedzi skorzystał tylko jeden z badanych rodziców. Za sposób rozwijania swojej wiedzy na temat wartości wybrał: *Pismo Święte*. Analizując wyniki można stwierdzić, że badani rodzice głównie na podstawie swoich doświadczeń, życiowych wyborów i postępowań wpajają dzieciom wartości, kontynuując niejako tradycje pokoleniowe.

Podsumowanie i refleksje końcowe

Wychowanie musi prowadzić do głębi człowieczeństwa, które jest treścią życia osoby, jej integralnego rozwoju. Podstawową wartością i warunkiem wychowania jest pomaganie wychowankowi, by uczył się prawdy o sobie i świecie, by coraz dokładniej odróżniał to, co mu służy i co go rozwija od tego, co mu zagraża i co rozwija od tego, co mu zagraża i co ogranicza jego rozwój, co niszczy jego wolność, więzi¹⁹.

Celem wychowania dla większości rodziców z biorących udział w badaniach jest budowanie życia zgodnie z samym sobą. Natomiast konsekwencje, które mogą płynąć z braku wartości w wychowaniu respondenci wskazali brak akceptacji siebie. Według rodziców podejmowanie słuszných decyzji jest najważniejszą korzyścią w wychowaniu, a konsekwencją może być brak akceptacji siebie. Opiekunowie często rozmawiają z dziećmi o wartościach i zauważają, że również z tą samą częstotliwością ich pociechy stosują te wartości w życiu codziennym. W rodzinie, która poprawnie funkcjonuje charakteryzuje się prospołeczną postawą. Wyróżnia ją empatia, otwartość na drugiego człowieka i życzliwość. Są to idealne warunki do tego, by dziecko mogło się identyfikować ze swoją rodziną i przyjmować ich wzorce osobowe i poglądy²⁰.

Podsumowując można stwierdzić, że wartości są nieodłącznym elementem wychowania. Rodzice dbają o obecność wartości w wychowaniu. Ich priorytetem jest dawanie przykładu swoim postępowaniem. Z ich wypowiedzi wynika fakt dbania o świat wartości dziecka. Dzięki takim działaniom wychowankowie są na dobrej drodze do kształtowania własnego systemu wartości oraz do budowania właściwej wartościowej postawy.

Najważniejszym elementem w wychowaniu do wartości jest prawidłowe i świadome poprowadzenie dziecka do ukształtowania wartościowej postawy. Droga ta jest złożona z kilku etapów, które opisuje K. Olbrycht²¹. Pierwszy z nich to odkrywanie świata. To moment, w którym dziecko zapoznaje się ze znaczeniem, nazywania i zrozumienia wartości. Zadaniem rodzica jest przekazanie właściwych, wartościowych przykładów i ich urzeczywistnienie. W tym celu niezbędny jest posługiwanie się słowem, które daje możliwość rozmowy, wyrażania swoich myśli, nazywania i wyjaśniania wartości. Ten etap dąży nie tylko do nazywania wartości ale zrozumienia ich poprzez wychodzenie w interakcje z innymi ludźmi. Dlatego bardzo ważne są konkretne wzorce osobowe, przedmioty oraz działania, które są nośnikami wartości. Efektem takich działań jest podejmowanie przez dziecko samodzielnych decyzji z poszanowaniem wartości, które są dla niego ważne. Kolejny etap to przeżywanie wartości. Wiąże się on z emocjami, które mogą być pozytywne jak i negatywne. Rolą wychowawcy jest stworzenie przestrzeni sprzyjającej przeżywaniu wartości. Formą przekazu na tym etapie przydatna staje się sztuka, która bogata jest w różne gatunki, środki i formy ekspresji. Dzięki temu dziecko

---

¹⁹ A. Jakubowicz-Bryx, *Rodzice jako przewodnicy dzieci w wieku przedszkolnym ku wartościom chrześcijańskim*, Pedagogika Katolicka, nr 33a (3/2023), 2023, s. 66.

²⁰ S. C. Michałowski, *Życie w rodzinie a budowanie świata wartości*, [w:] K. Denek, U. Morszczyńska, W. Morszczyński, S. C. Michałowski, *Dziecko w świecie wartości*, Kraków 2003, s. 186.

²¹ K. Olbrycht, *Wychowanie do wartości- w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, Paedagogia Christiana 2012(1), s. 89-104.

może właśnie przeżywać wartości, które są wypełnione emocjonalną treścią. Trzeci etap polega na uwewnętrznieniu, czyli stworzeniu sytuacji, w której dziecko może systematycznie doświadczać pożądaných wartości. W ten sposób wychowanek ma możliwość ćwiczenia i praktykowania wartości co ma wpływ na jego zachowanie i angażowanie się w realizację istotnych wartości. Zadaniem dorosłych jest poświęcenie czasu na inicjowanie oraz wspieranie wszechstronnej aktywności dziecka. Ostatni etap to internalizacja wartości, w którym wychowanek potrafi określić i dokonać wyboru własnych wartości. Najistotniejsze na tym etapie jest postawa dziecka wobec wartości. Musi być ona pełna szacunku, uznania i odpowiedzialności wobec ich obecności w życiu codziennym. Wychowawca przyczynia się do kontrolowania świadomych decyzji dziecka oraz przyczynia się do jego postępowania zgodnego z wartościami²². Każdy z etapów wymaga dużego zaangażowania, pracy i motywacji do właściwego przekazywania wartości.

Oprócz przekazywania podstawowych wartości, takich jak szacunek, uczciwość czy odpowiedzialność, w rodzinie istotne jest również wzmacnianie poczucia tożsamości i przynależności. Wtedy to dziecko, które czuje się kochane i akceptowane, buduje zdrowe poczucie własnej wartości. Rodzina daje mu korzenie, historię, tradycje i tożsamość kulturową. Rodzina to również nauka rozwiązywania konfliktów, tam bowiem uczymy się, jak wyrażać emocje, rozmawiać o problemach i znajdować kompromisy. To bezpieczne miejsce do ćwiczenia trudnych sytuacji społecznych. Dzięki wspólnemu przeżywaniu wartości, celebracji świąt, zaangażowaniu w pomoc innym, codzienne rytuały rodzice umacniają wartości w praktyce, a nie tylko w teorii. Istotną wartością jest także autentyczność i spójność postaw. Jeśli rodzice mówią jedno, a robią drugie, przekaz wartości traci na wiarygodności. Ważne jest więc, by postawy rodziców były zgodne z głoszonymi wartościami. Ważnym momentem wychowania do wartości jest także otwartość na dialog, gdyż budowanie świata wartości wymaga rozmowy. Dziecko powinno mieć przestrzeń, by zadawać pytania, wyrażać wątpliwości i uczyć się myśleć samodzielnie.

Podsumowując można stwierdzić, że charakterystyka wychowania ku wartościom składa się z wielu elementów, etapów oraz funkcji, które właściwie poprowadzone sprzyjają w kształtowaniu postawy młodego człowieka. Zawarte w niej wskazówki są bardzo pomocne dla rodzica, a jego zadaniem jest korzystanie z nich oraz modyfikacja według potrzeb dziecka.

Bibliografia:

1. Buczek W., *Wychowanie dialogowe ku wartościom w rodzinie jako pomoc w twórczym zaangażowaniu człowieka w nauczania Jana Pawła II*, Rozprawy Społeczne, 2015, 4 (9) 16-22.
2. Chałas K., *Wychowanie ku wartościom*, Wyd. Jedność, Lublin- Kielce 2007. ISBN 978-83-7363-555-5.
3. Chałas K., *Rola osób dorosłych/wychowawców w rozwijaniu inteligencji moralnej dzieci i młodzieży*, „Edukacja Zawodowa i Ustawiczna”, 2019, nr 4, s. 53–66.
4. Ciecuch J., *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*, Liberi Libri, Warszawa 2013. ISBN 978-83-63487-05-8.
5. Denek K., *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Wyd. „EDYTOR”, Poznań-Toruń 1994. ISBN 978-83-232-2332-0.
6. Dyczewski L., *Miejsce i funkcje wartości w kulturze*, [w:] Dyczewski, L. (red.), *Kultura w kręgu wartości*, Wyd. KUL, Lublin 2000. ISBN 83-7306-043-X.
7. Jakubowicz-Bryx A., *Rodzice jako przewodnicy dzieci w wieku przedszkolnym ku wartościom chrześcijańskim*, *Pedagogika Katolicka*, nr 33a (3/2023), 2023, s. 56-68, ISSN 1898-3685.

---

²² Tamże, s. 97-99.

8. Jarosz E., Wysocka E., *Diagnoza psychopedagogiczna, podstawowe problemy i rozwiązania*, Wyd. Akademickie ŻAK, Warszawa 2006. ISBN 838950152X.
9. Kłoska G., *Pojęcia, teoria i badanie wartości w naukach społecznych*, Wyd. PWN, Warszawa 1982. ISBN 8301033983, 9788301033989.
10. Koźmińska J., Olszewska E., *Z dzieckiem w świat wartości*, Świat Książki, Warszawa 2014. ISBN 9788324704149.
11. Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010. ISBN 978-83-7850-220-3.
12. Michałowski S. C., *Życie w rodzinie a budowanie świata wartości*, [w:] Denek K., Morszczyńska U., Morszczyński W., Michałowski S. C., *Dziecko w świecie wartości*, Kraków 2003. ISBN: 978-83-7587-232-3.
13. Ossowski S., *Z zagadnień psychologii społecznej*, Wyd. PWN, Warszawa 2021. ISBN 9788301132798.
14. Satir V., *Terapia rodziny, teoria i praktyka*, Wyd. GWP, Gdańsk 2000. ISBN 83-87957-09-7.
15. Wołoskiuk B., *Pomoc rodzinie dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, [w:] M. Białas (red.), *Specjalne potrzeby niepełnoprawnych*, Wyd. Arson, Kraków 2011, ISBN: 978-83-61022-14-5.
16. Żuk G., *Edukacja aksjologiczna zarys problematyki*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016. 978-83-7784-875-3.